

A TÁBORI TŰZÉRCSPATOK SZERVEZÉSI VÁLTOZÁSAI ÉS FEJLŐDÉSE A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN*

A csapattüzérségeknek az 1930-as évek közepére kialakult szervezése a háború kirobbanásáig egy állam hadseregében sem változott számottevően, viszont nem mondható el ugyanez egyértelműen a felsővezetés tüzérségének állományáról és szervezéséről. Különösen vonatkozik ez a kapitalista államok tüzérségére, mert azok a fokozott ütemben és nagy mennyiségben előállított lövegek jelentős részét a Főparancsnokság tüzértartalékába helyezték, kezdetben önálló üteg-, osztály-, majd ezredszervezésbe. A szovjet tüzérség e vonatkozásban — az egy-séges nézetek hiányában — kissé elmaradt a többi államok hadseregeitől.

Bár számos neves szakember — többek között Voronov tüzérügyi marsall is — felhívta a figyelmet a Főparancsnokság tüzérügyi tartaléka jelentős mennyiségének szükségességére, annak szervezése elmaradt a korszerű (manőverező) háború követelményeitől. A Szovjetunióban a Főparancsnokság tüzértartalékának mennyisége a háború megindulásakor az össztüzérségnek csak 5⁰/₀-át tette ki.¹ Ez pedig olyan kevés volt, hogy támadásban csak egy frontot lehetett volna vele megerősíteni. Ugyanakkor a legtöbb állam hadseregében — köztük a német hadseregben is — elérte az össztüzérség 20—23⁰/₀-át.²

Ezért a szovjet hadvezetés 1941. július közepén úgy határozott, hogy a különben is nagy veszteségeket szenvedett csapatoktól „kapar” össze tüzérséget a Főparancsnokság tüzértartalékának növelésére.³

Az ütközetek, csaták és a háborúk győzelmes kimenetelének egyik döntő tényezője, hogy a csapatok szervezése összhangban legyen a korszerű technikával és a korszerű katonai elméletekkel. E három tényező szoros dialektikus egységet kell hogy képezzen. Bármelyik tényező valamilyen okból való lemaradása súlyos következményekkel járhat.

A júliusban elrendelt szervezési változás nem erősítette a három tényező (szervezés, technika, katonai elmélet) dialektikus kapcsolatát, ellenkezőleg, gyengítette. Am akkor és abban a helyzetben nem volt más lehetőség a tüzérügyi eszközök összevonására, vagyis a Főparancsnokság közvetlen tüzércsapatának aknavetőikkel és lövegekkel való feltöltésére.

Míg a szovjet hadseregben a háború előtt megkezdett átfegyverzés befejezetlensége és a németek első csapásaitól elszenvedett hatalmas veszteségek, addig a német hadseregben a „villámháború” csődje és az elhúzódó háborúra való felkészületlenség idézett elő nyugtalanságot, többek között szervezési változásokat.

* Az előzményekhez l. a szerző korábbi tanulmányait: A tábori tüzérség fejlődése az első világháborúban. (Hadtörténeti Közlemények — a továbbiakban HK — 1966. 3. sz.); A tábori tüzérség fejlődése a két világháború között. (HK 1967. 2. sz.); A tábori tüzérség technikájának fejlődése a második világháború alatt. (HK 1975. 3. sz.) — a Szerk.

1 P. Kurocskin: Szovetszkije szuhoputnie vojszka v Velikoj Otyecsesztvennoj Vojne. Voennaja Misl (a továbbiakban — VM) 1965. 5. sz., 43. o.

2 Már az első világháború, különösen annak manőverező szakasza bizonyította a nagymennyiségű fővezérügyi tüzértartalék szükségességét. A legfejlettebb országok hadseregeiben az első világháború végére elérte az össztüzérség 30—40 sőt a 40—60⁰/₀-át is. A legtöbb korszerű hadseregben a fővezérsegközvetlen tüzérség mennyisége a két világháború közötti időben is elérte az össztüzérség 20—25⁰/₀-át.

3 K. Sz. Kolganov: A szovjet hadsereg harcászatiának fejlődése a Nagy Honvédő Háború éveiben. Budapest, 1960. 92. o.

A csapattüzérség szervezésének változatai

A szovjet hadsereg csapattüzérségének szervezésében a váratlan szervezési intézkedéseket figyelmen kívül hagyva, jelentős változások a háború folyamán nem történtek. A harcászati elvekben bekövetkezett fejlődés a csapattüzérség viszonylatában, lövész (gyalogos) hadosztályig bezárólag, elsősorban a minőség megjavítását tette szükségessé.

A tüzérség alapvető alegysége továbbra is a négylöveges üteg maradt.

A tüzérosztályok szervezésében azonban előfordultak egészen szélsőséges esetek. Volt például 8 és 18 löveges osztály is. (Az előbbinél 8 és az utóbbinál 18 löveges, az utóbbinál három 6 löveges üteg volt.) A 6 löveges üteg különösen az USA tüzérségénél terjedt el.

A különböző államok hadseregeiben az ütegek elvi alkalmazásában eltérés nem volt. A négylöveges ütegek mellett a könnyebb oszthatóság, a hatlővegeseknél az üteg nagyobb tűzhatása mutatkozott előnynek.

Az első világháborúhoz viszonyítva a tüzéralagségek (ütegek) szervezésében alapvető eltérés nem volt. Jelentősebb változás inkább az összefegyvernemi (gyalogos, lövész) alegységek és egységek közvetlen tüzérségének szervezésében történt.

A két háború között kidolgozott mély hadművelet (harc) elméletének gyakorlati megvalósítása az összefegyvernemi alegységek fokozottabb önállóságát igényelte, ezért az első világháborúhoz viszonyítva még nagyobb szükség volt a közvetlenül hozzájuk szervezett tüzérségi fegyverekre.

A második világháborúra való felkészülés időszakában már a gyalogszázadokhoz is szerveztek aknavetőket, melyek szükségességét a háború gyakorlata is igazolta. Ugyanakkor növelték a gyalogzászlóaljok és ezredek aknavetőinek és lövegeinek mennyiségét is.

A zászlóaljok lövegeinek mennyiségét az első világháborúhoz viszonyítva 2 darabról általában 6-ra növelték. A gyalogezredekhez az addigi 2—4 löveg helyett rendszerint 6—8, néhol 10—14 darabot is szerveztek. A magyar gyalogezredeknel 1941-ben csak 4 löveg volt, azonban a hadműveleti területre elvont 2. hadsereg gyalogezredeihez már egy tábori üteget (4 db 8 cm-es löveg) és egy páncéltörő ágyús századot szerveztek, 4 darab 47 mm-es belga és 2 db 50 mm-es német löveggel.⁴

A gyalogezredek állományába egyes államokban nemcsak ágyúkat, hanem — mint pl. az USA-ban — tarackokat is szerveztek.⁵ A tarackok azonban mozgás- és páncélelhárítás vonatkozásában elégtelennek bizonyultak a német „Tigris” és „Párduc” típusú harckocsik ellen, különösen a németek Ardennek-i ellentámadásának elhárításakor. Az USA katonai vezetői látva, hogy a szervezés nem felel meg a korszerű technika követelményeinek — a tarackok fékezését a gyalogezredek manőverezését — 1945. év elején a tarackokat kivonták a gyalogezredek állományából és helyükre a nagy tűzgyorsasággal nagy páncéltűrő erővel és nagy manőverező képességgel rendelkező hátrasiklás nélküli lövegeket szervezték. Ezáltal felgyorsult a gyalogezredek harctevékenysége,

⁴ Horváth Miklós: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Budapest, 1958. 17—18. o.

⁵ Az Amerikai Egyesült Államok hadvezetése 1942-ben a gyalogezredekhez 6 db 75 mm-es önjáró ágyút és 2 db 105 mm-es önjáró tarackot szervezett. 1943-ban a fenti lövegtípusok helyett — tekintve, hogy a páncélos hadosztályoknak nagyobb szükségük volt az önjárókra — a gyalogezredek 6—6 db gépvontatású tarackot kaptak. 1945-ben a tarackokat törölték a gyalogezredek állományából és helyüket a hátrasiklás nélküli lövegek foglalták el. Kent Roberts Greenfield — Robert R. Palmer — Bell I. Wiley: United States Army in World War II. The Organization of Ground Combat Troops. Washington D. C., 1947. 301., 454. o.

vagyis manőverező képességük fokozódott. E tapasztalatok láttán a hátrasiklás nélküli lövegek a háborút követő években minden állam hadseregében elterjedtek, és ma is találhatók nagy mennyiségben a koalíciós hadseregek egységeinél (alegységeinél).

Az aknavetők szervezésénél hasonló volt a helyzet. A gyalogszázadok, zászlóaljok és ezredek aknavetőinek mennyisége a lövegekhez hasonló arányban növekedett. A gyalogszázadokhoz szervezett aknavetők jelentősen növelték a tűzerőt, az „önállóságot” és az alegységek magabiztosságát is.

A gyalogszázadokhoz, zászlóaljokhoz, valamint az ezredekhez általában 4—8 aknavetőből álló századot, vagy úteget szerveztek. Ettől eltérő szervezés egy esetben történt a szovjet hadseregben, 1941-ben, amikor a nagy veszteségek következtében kevés volt a tüzértechnika és a helyzet megkövetelte, hogy a lövészászlóaljok aknavetőit a lövészezredekhez, aknavetőzászlóalj-szervezésbe vonják össze. Ugyanekkor a lövészezredek aknavető útegeit a hadosztályokhoz, aknavetőosztályokba egyesítették. Ez az intézkedés gyengítette a lövészalagségek és egységek tűzerójét, ezért 1942. októberében, amikor már több tüzérségi löveg volt, a lövészászlóaljok és ezredek visszakapták aknavetőiket. (Lásd az 1. sz. mellékletet).⁶

A lövés- (gyalog-) hadosztályok tüzérségének szervezésében mennyiség vonatkozásában a második világháború ideje alatt jelentős változás nem történt. Kivétel a szovjet hadsereg, ahol az 1941. júliusában a helyzet követelte szervezési változások jelentős mértékben érintették a lövészhadosztályokat is.

Az 1941. július 15-én kiadott direktíva szerint a lövészhadosztályok tüzérségi eszközeinek összmennyiségét 282 darabról 123-ra és ezen belül a tábori lövegeket 60 darabról 24 darabra csökkentették.

A második világháború folyamán a Szovjetunióban a lövészhadosztály-közvetlen tüzérség lövegmennyiségét a háború előtti 68 db-ról a háború végére 88-ra, Angliában a gyaloghadosztályokét 60 db-ról 72-re növelték. Ugyanakkor

6 A Nagy Honvédő Háború története 1941—1945. I. k. Budapest, 1964. 428—429., III. k. 1965. 178. o.; A szovjet hadsereg harcászatiának fejlődése a Nagy Honvédő Háborúban. Budapest, 1960. 95., 474. o.; Obscevojszkovaja armija v nasztuplenij. Moszkva, 1966. 22., 204., 208. o.; A hadművészet története. Tankönyv. (tervezet) ZMKA 1965. II. k. II. rész. 153—154. o.; N. N. Zsdanov: Ognjevoj scsit Leningrada. Moszkva, 1965. 86—87. o.; Operacii szovjetszkijh vooruzsennih szil v Velikoj Otyecsesztvennoj Vojne 1941—1945. II. k. Moszkva, 1958. 193. o.; Szamszonov: Szovjetszkaja artyillerija v Velikoj Otyecsesztvennoj Vojne. VM 1965. 7. sz. 53. o.; Szanati József: A tábori tüzérség fejlődése a két világháború között. HK 1967. 2. sz. 219. o.; Organizacija, vooruzsenie i taktika pehotnoj brigádi i pehotnoj divízií anglijszkaj armii. Moszkva, 1950. 8—15., 37., 185—188. o.; Organizacija, vooruzsenie i taktika pehotnoj divízií francuzskaj armii. Moszkva, 1951. 6—25., 140. o.; Kent Roberts Greenfield—Robert R. Palmer—Bell I. Wiley: i. m. Washington D. C., 1947. 274—275. 301—306., 320., 351—352. o.; Magyar Katonai Szemle, 1940. 8. sz. 561. o.; Eddy Bauer: Der Panzerkrieg. Bonn, II. k. 5. o.; A lövészhadosztályok harci alkalmazása a Nagy Honvédő Háborúban. Budapest, 1961 334. o. (a 408. német tü. hdt. szervezése); Gerhard Donat: Der Munitionsverbrauch der deutschen und russischen Artillerie im 2. Weltkrieg. Österreichische Militärische Zeitschrift, 1964. 5. sz. 328. o.; B. Müller—Hillebrand: Szuhoputnaja armija Germanii 1933—1945. Moszkva, 1958. 147., 178., 179., 192., 193., 194—198., 219—220., 244—245., 248—249. o.; Hans Höhn: Feuerkraft der Aggressoren zur Entwicklung der Artillerie in den Landstreitkräften des Deutschen Militarismus von 1935-bis 1960. Berlin. 1961. 50—51., 53., 70—71., 73. o.; Wolf Kellig: Das Deutsche Heer 1939—1945. Bonn, 1956. 11/129., 101/1/2., és 9. o.; Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg helyzete a Szovjetunió elleni háborúba lépés idején. HK 1961. 2. sz., 504—507. o.; Uő.: A Horthy-hadsereg szervezete (1920—1944) HK 1958. 3—4. sz., 83—87. o.; Gindert Károly: Az 1. páncélosadosztály harcai a 2. magyar hadsereg doni hídfőcsatáiban 1942. július—október. HK 1961. 2. sz., 462—463. o.; Csima János: Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. 1938—1945. HM Központi Irattár 1961. 196. o.; Kurt Passow: Die Organisation und Bewaffung der Französischen Artillerie im Krieg. Der Schweizer Artillerist, 1939. 12. sz., 164—165. o.; Lenhard: Die Kampfweise der französischen Artillerie und Rückschlüsse für die eigene Artillerie. Artilleristische Rundschau, 1939. 10. sz., 607. o.; K. Kazakov: „Raketnie vojszka i artillerija” című cikkében (Voennij Vesztnyik, 1968. 2. sz. 20. o.) a szovjet lövészhadosztály össz tüzérszükségeinek mennyiségét 1944-ben, illetve 1944 végén 282 db-ban adja meg. Ekkor a tényleges mennyiség 270 db volt. Szovjet Hadsereg harcászatiának fejlődése a NHH éveiben. Budapest, 1960. 474. o.; Tregomen francia ezredes cikke, megjelent a Revue des Forces Terstre francia folyóirat 1951. évi 1. számában. Magyar szövegben: „Fordítások a külföldi szakirodalomból”. ZMKA 1962. 3. sz., 110. o.

Németországban a gyaloghadosztályét 60 darabról 48-ra, USA-ban 72-ről 66-ra, Franciaországban 60-ról 57-re, Magyarországon 46-ról 32 darabra csökkentették. (Lásd a 2. sz. mellékletet.)

E bekezdésben a tüzérség fejlődése ellentmondásosnak tűnik; ha azonban a tüzérség egészének szervezését és az alkalmazási körülményeket vizsgáljuk, az ellentmondások feloldódnak. Éspedig:

a) A szovjet hadvezetést a lövészadosztályok lövegmenyiségének fokozására a folyamatos, nagy mélységű támadó hadműveletek készítették, mert a háború második felében az összes lövészadosztályok — néhány esetet kivéve — állandóan támadásban voltak és rendszerint a németek előkészített védelmi rendszereit kellett rövid idő alatt áttörniük. A támadó hadműveletekben a tüzérség szünet nélkül alkalmazásban volt és a lövészadosztályok viszonylag nagy lövegmenyisége fokozta önállóságukat is. Végül, de nem utolsó sorban, ezt lehetővé tette a szilárd háttország tüzértechnikában is állandóan fokozódó mennyiségi és minőségi termelése.

b) Az angol hadvezetés a gyaloghadosztályok tüzérségét azért növelte, hogy kisebb ellenállások leküzdéséhez — hadtesttüzérség hiányában (szervezetszerűen nem volt) — ne kelljen a hadseregek közvetlen tüzérséget igénybe venni.

c) A német és a magyar hadvezetést három körülmény készítette a gyaloghadosztályok tüzérségének csökkentésére. Mindenekelőtt a háttország szilárd-ságának és haditermelésének rohamos és folyamatos visszaesése; a pótolhatatlan nagy veszteségek. A harmadik az előbbi kettőből adódik. A német hadvezetés arra a sorsra jutott, amire a háború kezdetén a szovjet hadvezetés. A gyaloghadosztályoktól elvett lövegekből képezte a Főparancsnokság tüzértartalékát a hadművelési manőverezések végrehajtására.

d) Az USA és a francia gyaloghadosztályok lövegmenyiségének csökkenése (6, illetve 3 löveg) egyéb általános szervezési változásokból ered és nem is számottevő.

Az elemzésekből kitűnik, hogy a háború folyamán a hadászati kezdeményezés váltakozása és annak szilárd megtartása mennyiben befolyásolta a harcoló csapatok, de különösen a tüzérség szervezését. Amíg ugyanis a hadászati kezdeményezés a német hadvezetés kezében volt, addig nem gondoltak a gyaloghadosztályok tüzérségének csökkentésére. Amikor azt tartósan (majd véglegesen) elvesztették, hozzáfogtak különböző, részükre kedvezőnek tűnő szervezési változások kombinációihoz.

Alapjában ugyanez mondható el a szovjet hadvezetés szervezési változásairól is. A háború kezdetén, amikor a hadászati kezdeményezés egyértelműen a németek oldalán volt, a szovjet hadvezetés gyorsan hozzáfogott tüzértartalékainak szervezéséhez, hogy legyen mivel manőverezni és súlyt képezni a védelmi hadműveletekben. Amikor a hadászati kezdeményezés végérvényesen a szovjet hadvezetés kezében volt, hatalmas mennyiségi és szervezési változások történtek a már meglévő csapatoknál, különösen a tüzérséget illetően.

A szovjet lövészadosztályok állományába a háború vége felé szerveztek egy önjáró tüzérosztályt, amely bár nem tartozott közvetlenül a tábori tüzérség alárendeltségébe, feladatából adódóan a hadosztálytüzérség tüzerjét növelte. Tulajdonképpen ezzel már kezdetét vette egy minőségileg teljesen más, vagyis új típusú lövész- (gyalog-) hadosztály kialakulása, ami a háború befejezését követő időben bontakozott ki teljes mértékben.

A lövészadosztályok közvetlen tábori tüzérségének löveg- és aknavető állományát 20 darabbal növelték és az addigi két önálló tüzérezred helyett a hadosztályokhoz három ezredből álló (ágyús, tarackos, aknavető) tüzérdandárt szer-

Egyes államok egység (alegység) szervezetszerű tüzérsége szervezésének, eszközmennyiségének alakulása a második világháború éveiben

Ország	Magasabb-egység	Szervezés éve és hónapja	Zászlóalj- és ezredtüzérség				Löveg és aknavető összesen
			Löveg		Aknavető		
			37—60 mm	75—150 mm	50—100 mm	100—120 mm	
megnevezése							
Szovjetunió	Löv. ho.	1941. 1.	54	18	138	12	222
	Löv. ho.	1941. 12.	18	12	72	6	108
	Löv. ho.	1945. 1.	54	12	98	18	182
	Hk. hdt.	1942	12*	—	—	46	58
	Hk. hdt.	1945	28*	—	—	84	112
USA	Gy. ho.	1941	60	8	117	—	185
	Gy. ho.	1945	57	—	134	—	191
	Pc. ho.	1942/45	30	—	68	—	98
Anglia	Gy. ho.	1945	54	—	343	—	397
Franciaország	Gy. ho.	1945	99	18	153	—	270
	Pc. ho.	1945	—	27	18	—	45
Németország	Gy. ho.	1941	36	26	84	54	200
	G. ho.	1941	75	52	63	42	232
	Pc. ho.	1941	35	6	45	33	119
Magyarország	Gy. ho.	1941	8	—	44	—	52
	Gy. ho.	1942	46	—	76	—	122
	1. pc. ho.	1942	4	—	12	—	16
	2. pc. ho.	1942	4	—	6	—	10

* A páncéltörő tüzérsztály lövegei nem szerepelnek.

Egyes államok hadosztályközvetlen tüzérsége szervezésének és eszközmennyiségének alakulása a második világháború éveiben

Ország	Magasabbegység	Szervezés éve és hónapja	Hadosztályközvetlen tüzérség									
			Tü. dd.	Tü. e.	Tü. o. *	Lövegek			Önj. lg.	Av.	Löveg és av. össz.	
						37—105 mm	120—155 mm					
megnevezése												
Szovjetunió	Löv. ho.	1941. 4.	—	2	6	16	—	12	32	—	—	60
	Löv. ho.	1941. 12.	—	1	3	16	—	—	8	—	—	24
	Löv. ho.	1944	1	3	8	32	—	—	20	16	20	88
	Hk. hdt.	1942	—	—	—	20	—	—	—	—	—	20
	Hk. hdt.	1945	—	—	—	36	—	—	—	63	—	99
USA	Gy. ho.	1941	—	—	4	—	36	—	12	—	—	48
	Gy. ho.	1945	—	—	4	—	54	—	12	—	—	66
	Pc. ho.	1942/45	—	—	3	—	54	—	—	—	—	54
Anglia	Gy. ho.	1945	—	4	—	48 **	72	—	—	—	—	120
Franciaország	Gy. ho.	1940	—	2	5	36	—	—	24	—	—	60
	Gy. ho.	1945	—	—	4	—	36	—	12	9	—	57
Németország	Gy. ho.	1941	—	1	5	36 **	36	—	12	—	—	84
	G. ho.	1941	—	1	4	36 **	24	—	12	—	—	84
	Pc. ho.	1941	—	1	4	33 **	24	4	8	2—3 üteg	—	69—73
Magyarország	Gy. ho.	1941	—	—	2	8	8	4	—	—	—	22
	Gy. ho.	1942	—	—	3	24	8	—	—	—	—	32
	1. pc. ho.	1942	—	—	2	—	24	—	—	—	—	24
	2. pc. ho.	1942	—	—	—	33	—	—	—	—	—	33

* Páncéltörő és önjáró osztály is.

** Páncéltörő lövegek nélkül. Páncélos csapatok szervezésénél a nyugatiaknál a pc. ho-t, a szovjetnél a hk. hdt-et vettem alapul, mert a szervezési különbségek igen nagyok. A szovjet hk. hdt. tüzéreszközeinek mennyisége a nyugatiak pc. ho-ival azonos, ezért célszerű így viszonyítani.

Egyes államok hadtest- és hadseregek közvetlen tüzérségének szervezése
és eszközmennyiségének alakulása a második világháború éveiben

Ország megnevezése	Szerve- zés éve, hónapja	Hadtest					Hadsereg tüzércsapatái		
		tüzér- csapatái		lövegei 105—155 mm		sv.	tü. o.	tü. e.	tü. dd.
		tü. e. (dd.)	tü. o. (ü.)	ágyú és tarack	tarack				
Szovjetunió	1941. 4.	2	—	—	—	—	—	—	—
	1943	1	2	16	—	—	—	4	—
	1944/45	(1)	4	16?	16?	—	—	2	1
USA	1942. 8.	(1)	—	36	72	—	1—2	1—2	1
	1943	—	4—10	48—120	—	—	3—4	—	—
	1945	—	4—14	48—168	—	—	—	—	—
Anglia	1945	—	—	—	—	—	—	5—6	—
Franciaország	1940	1	4	48	—	—	—	—	—
	1945	1	3	—	36	—	—	—	—
Németország	1940	—	2	—	16—24	—	1	1	—
	1944	(1)	—	—	—	—	7	5	—
Magyarország	1941	—	(1)	—	4	—	—	—	—
	1942	—	1	—	—	18	1*	—	—

* A hadművelési területre elvonult 2. tábori hadseregnél volt szervezve.

veztek. A második világháborúban hadban álló feleknél — hadosztálytüzérség viszonylatában — egyedül a szovjet lövészadosztályoknál volt a tüzérség dandárszervezésben.

A második világháború után a koalícióba tömörült, gazdaságilag fejlett államokban az összefegyvernemi hadosztályok lövegmenyisége általában — kisebb eltérésekkel — megmaradt a második világháborús szervezés mellett. A hadosztályok hagyományos, közvetlen tüzérsége (ide sorolva a sorozatvetőket is) továbbra is 64—70 lövegből és sorozatvetőből állt.

A hadosztályok közvetlen tüzérségének szervezésénél az első világháború derekáig zászlóaljanként elvileg általában egy, a háború végén már másfél, a két háború közötti időszakban pedig másfél-két négylöveges üteget számoltak. A Nagy Honvédó Háború elején az egy lövész- (gyalog-) zászlóaljra eső ütegmenyiség a Szovjetunióban az átszervezés miatt 0,6-ra csökkent, Németországban és az USA-ban 1,3, Magyarországon 1 volt. A háború végére ez az arány a Szovjetunióban 2,4-re, az USA-ban 2-re növekedett, míg Magyarországon továbbra is csak 1 üteg maradt.

A szovjet fegyveres erőknél célszerűtlen lett volna tovább növelni a 2,4 tizedes arányt a hadosztályok szervezetszerű tüzérségének állományában, mert a hadosztályokhoz szervezett tüzérség háború esetén a hadszíntér eseménytelen arcvonalszakaszán holt anyag. Ezért hasznosabb volt a hatalmas mennyiségű tüzérséget a felsővezetés közvetlen alárendeltségébe szervezni.

A hadosztályok tüzérségét általában minden állam hadseregében — kivéve a németeket — a hadosztály tüzérfőnök (tüzérparancsnok) irányította. A németeknél a hadosztály tüzérfőnöki teendőket a tábori tüzérezred -parancsnok látta el, melynek előnyös oldala elmosódik a hátránya mögött. Miért? Látszatra úgy tűnik, mintha operatívabb lenne a tüzérezred vezetése, de ugyanakkor a hadosztály tüzérségének irányítása sok időt elvon a tüzérezred parancsnokától, akinek munkáját az ezrednél a helyettesének kell végezni. A hadosztály tüzérségének feszes és folyamatos vezetése a hadosztálynál önálló tüzérfőnöki funkciót igényel.

A hadosztály tüzérségéhez egyes államokban, mint például Angliában, helyesbítő repülőgépek is tartoztak. Más hadseregekben a hadtestekhez, vagy a hadseregekhez szervezték őket.

A német hadvezetés a gyalghadosztályok felderítő zászlóaljainak állományából a háború első éveiben — elégtelen kihasználtság miatt — kivonta a tüzérség részére szervezett hang, fény és bemérő üteget, majd ezeket a tábori hadseregtörzs állományába utalta.

A hadosztály-tüzércsoportok tüzeinek megerősítésére és az ellenfél ütegei elleni harcra a főbb államok hadvezetése — Anglia kivételével — főleg közepes lövegekből hadtestközvetlen tüzérséget szervezett. (Lásd a 3. sz. mellékletet)

A szovjet lövészhadtestek állományába a háború kitörésekor két tüzérezred tartozott. A hadtesteket 1941 nyarán — egynéhány kivételével — felszámolták. Amikor 1943. nyarán ismét létrehozták őket, csak egy tüzérezredet szerveztek hozzájuk, majd a háború vége felé kaptak egy négyosztályos tüzérdandárt is.

A francia gyalghadtesteknél 1940-ben egy-egy négy, 1945-ben egy-egy háromosztályos tüzérezred volt.

Az amerikai hadvezetés a háború folyamán — akárcsak más államok hadvezetése — szervezési kísérleteket folytatott a tüzércsapatoknál is. Kezdetben a gyalghadtestek közvetlen tüzérsége önálló osztályszervezésben volt, majd

1942-ben a hadtest közvetlen tüzérsztyályait tüzérdandárba vonta össze. A két szervezési formából az USA hadvezetése 1943-ig azt a következtetést vonta le, hogy a könnyebb oszthatóság (megerősítés és átalárendelés) végett célszerűbb a tüzérséget önálló osztályszervezésben hagyni, ezért 1943 közepétől az amerikai gyaloghadtestek állományába ismét önálló tüzérsztyályok (4—14) tartoztak.

A németek a háború folyamán általában megmaradtak a kétosztályos gyaloghadtest-közvetlen tüzérség mellett, de 1944-ben kísérletképpen több hadtesthez tüzérdandárt szerveztek, abból az elvből kiindulva, hogy csapataik 1944-től hadászati védelmi hadműveleteket folytattak és nagyobb tüzérségi erők összpontosítására a hadászati helyzetük kedvezőtlen volt. Ezért a tüzérségi csapatok egy részét „leadták” az egyes hadtestekhez, hogy ne kelljen felsőbb szinten foglalkozni az összes arcvonalakon, az egyhangú, „sablonos” védelmet folytató csapataik kisebb erejű tüzérségi megerősítésével.

A magyaroknál a háború elején egy önálló üteg, később egy osztály volt a hadtestközvetlen tüzérség állományában. A háború második felében a hadműveleti területen egy-két gyaloghadtestnél volt egy-egy sorozatvető osztály is.

A hadtestközvetlen tüzérség lövegeinek mennyiségi változásait a következő táblázat szemlélteti:⁷

Államok megnevezése	Időszakok			
	első világháborúban	két világháború között	második világháború	
			kezdetén	végén
Oroszország, majd Szovjetunió	16	24	48?	32—48
Németország	16	24	16—24	16—24
USA	?	24	36—108	48—168
Anglia	—	72	—	—
Franciaország	48—84	48	48	36
Osztrák—Magyar M., majd Magyarország	8—12	12	4	22?

A hadtestközvetlen tüzércsapatok állományában a lövegmenyiség nagyon szélsőséges volt. Ahol semmi, vagy csak kevés löveg állt rendelkezésre, ott a hadseregközvetlen tüzérség volt erősebb. Hátránya volt, hogy a hadtestparancsnok — tüzérséggel — nem tudott befolyást gyakorolni a harcok menetére.

A hadtestközvetlen tüzérség szükségességét a háborúk gyakorlata is igazolta.

⁷ Szanati József: A tábori tüzérség fejlődése az első világháborúban. HK 1966. 2. sz., 499., 502. o. A tábori tüzérség fejlődése a két világháború között. HK 1967. 2. sz. 219. o.

A második világháborúban ezen elvtől — a főbb államok közül — egyedül Anglia tért el. Bár a két világháború között más államok tapasztalata alapján hozott létre hadtestközvetlen tüzérséget, azt a háború kezdetére felszámolta. Ugyanakkor erős hadseregeközvetlen tüzérséget szervezett.

A hadtestközvetlen tüzérség létjogosultságát a korszerű harc, hadművelet irányokban való megvívása, a hadtestek önállósága indokolja.

A hadseregeknél való összpontosításuk csak akkor célszerű, ha a hadseregeknél nincs hadtestszervezés; részben ha összefüggő, mély árokrendszerű védelmeket hagyományos módszerrel kell leküzdeni (áttörni) és a hadseregtüzérség elosztását, alkalmazását és harcának vezetését a hadseregparancsnok magának tartja fenn; végül ha a tüzércsapatok várható alkalmazásánál gyors manőverezésre, rendkívül rugalmas és feszes vezetésre van kilátás.

A magyar hadsereg nagyon gyenge hadtestközvetlen tüzérséggel rendelkezett.

Az amerikai típushadtestek közvetlen tüzérsége 1942-ben háromezredes tüzérdandárból állt. Ezeket a könnyebb oszthatóság végett, önálló osztályokba szervezték. Ez a szervezés a háború végéig — sőt még napjainkban is — megmaradt.⁸

A Szovjetunióban a lövészhadtestek 1943. júliusáig még nem rendelkeztek hadtestközvetlen egységekkel, azokat — köztük a tüzérséget is — 1943-ban, a kurszki ellentámadás időszakától, folyamatosan kapták meg. Így az elvi alkalmazásnak megfelelően a hadtestparancsnokok is rendelkezhetek hadtest-tüzércsoporttal, amellyel befolyásolhatták a harcok menetét.

Az amerikai tábori hadseregek nem minden esetben rendelkeztek szervezetszerű közvetlen tüzérséggel, ezért szerveztek a hadtestekhez az átlagosnál nagyobb mennyiségű tüzérséget.

A hadtesttüzérség lőtávolsága elérte, sőt meg is haladta a 14—20 km-t (122 mm ágyú). Ezzel már hatásos tűz alatt lehetett tartani az ellenség fő- (első) védőövének hátsó határát is.

A hadtestközvetlen tüzérséget és az alárendelt hadosztályok tüzérségét — az államok többségében — a hadtest tüzérfőnök (parancsnok) irányította.

A hadtest össztüzérségének mennyisége — a zászlóaljak és az ezredek tüzérségét nem számolva — az első világháború végén általában 156—232 db volt. Ez a mennyiség a második világháborúban — a közepes átlagokat alapul véve — 246—282-re növekedett.

Az ilyen nagy mennyiségű tüzérség alkalmazására a katonai szakemberek a két világháború között még gondolni sem mertek; a tüzérség nagy tömegű alkalmazását az összefüggő arcvonalak előkészített — néhol megerősített — védelmének áttörése tette szükségessé.

A hadműveleti magasabbegységek (összefegyvernemi és tábori hadseregek) közvetlen tüzérségének szervezése már közel sem volt olyan egységes, mint a harcászati magasabbegységeké. A hadseregeközvetlen tüzérséghez szervezett lövegek teljesítményében jelentős eltérések nem voltak. Az első világháború tapasztalatai alapján állományukba nagy teljesítményű és különleges rendeltetésű tüzércsapatok tartoztak.

Ezek — rendszerint hadsereg-tüzércsoportban (alcsoportokban) — a hadtest-tüzércsoportok tűzét erősítették meg, harcot folytattak az ellenség tüzérségével, vagy egyéb különleges feladatokat kaptak.

⁸ Kent Roberts Greenfield: i. m. 353—355., 366. o.

Létjogosultságuk, szükségességük mellett a főbb államok hadvezetése nem egységesen foglalt állást.

A Szovjetunióban — miután a Főparancsnokság már rendelkezett megfelelő mennyiségű tüzérséggel — 1943. júliusában megkezdték a hadseregközvetlen tüzérség szervezését, amely egy ágyús és egy aknavető tüzérezredből, majd 1944-ben egy ágyús tüzérdandárból állt.

A németeknél csak hadiszervezésben, tehát a háború kezdetétől volt hadseregközvetlen tüzérség, amely egy nehéz tüzérezredből (3—4 osztály) és egy önálló nehéz tüzérosztályból tevődött össze.

Angliában — tekintve, hogy a gyaloghadtetteknek nem volt közvetlen tüzérségük — a hadseregek erős tüzérséggel (öt tüzérezreddel) rendelkeztek.

Az USA-ban, mivel a hadsereg szervezése nem volt állandó, szervezetszerű tüzérségüket is különböző változatokban hozták létre és 1942-ig ilyenell nem is rendelkeztek. Általában csak tüzértörzs volt, hogy a fővezérségtől kapott tüzércsapatokat vezethesse. 1942 végén egynéhány hadsereghez már három tüzérezredből álló dandárt, 1—2 önálló tüzérezredet és 1—2 önálló osztályt szerveztek. 1943-ban pedig több tábori hadsereghez szerveztek 3—4 önálló, nagy teljesítményű (203,2 mm-es ágyús és 240 mm-es tarackos) tüzérosztályt.

A franciáknál a hadseregközvetlen tüzérséget az első világháború vége felé, 1917-ben, (a fővezérséghez való tömörítés céljából) megszüntették és mint olyant, a második világháborúban sem szerveztek.

Egyes francia katonai teoretikusok, mint például de Tregomen, a hadseregközvetlen tüzérség mellőzésének okát a második világháborúban, a megfelelő hatótávolságú tüzérség (lövegek) hiányában látták. A második világháború után megerősödött francia haderő, az első világháború első feléhez hasonlóan, ismét létrehozta a hadseregközvetlen tüzérséget.⁹

A Horthy-hadseregben, az 1941-ben felállított három tábori hadseregnek nem volt közvetlen tüzérsége. Csak a hadműveleti területre elvonult 2. magyar hadsereghez szerveztek igen gyenge, mindössze egy osztály erejű tüzérséget.

Függetlenül attól, hogy a tábori (összefegyvernemi) hadseregeknek nem voltak közvetlen tüzércsapatok, rendelkeztek a vezetéshez szükséges tüzértörzssel és speciális tüzér szakcsapatokkal.

A hadseregek szervezetszerű löveg- és aknavetőmennyisége az első világháborúban általában 1400—1600 db volt.

Ezt a mennyiséget a második világháborús szervezések jelentősen túlhaladták és elérték a 3000 db-ot, sőt a szovjet hadseregben ennél többet is.

A nagy tömegű tüzérszkoz meglétét megkövetelte a védelmek műszaki kiépítettsége, az összefüggő és szabad szárnyak nélküli arcvonalak kialakulása, az aknavetők célszerű alkalmazásának felismerése és így azok széles körű elterjedése, a lövegek (sőt tarackok) páncéelhárításba való bevonása, a lövegek nagyobb mélységbe való hathatósága, a csapatoknak az ellenség védelme hadműveleti és hadászati mélységbe való gyors kijuttatása, nagy kiterjedésű területek lefogása és hatalmas tűzősszpontositások, tűzhengerek, tömegtűzek lövése.

A páncéloshadosztályokhoz, illetve csapatokhoz a két világháború közötti időben kevesebb tüzérséget terveztek szervezni. Ez a második világháború gyakorlatában nem valósult meg, mert a hadosztályközvetlen tüzérség szervezése mennyiségileg kevésbé tért el a gyalghadosztályokétól. A mennyiségi eltérés csak az ezred- és zászlóaljközvetlen tüzérségnél mutatkozott. A harcokcsik harcának támogatására azonban szükség volt a gyalghadosztályokhoz közel azonos

⁹ De Tregomen: Vzgljadi na evoljuciju artyillerii. Voennij Zarubezsnjyk, 1960, 4. sz. 29. o.

mennyiségű hadosztálytüzérségre, és pedig tarackokra. A másik eltérő sajátosság, hogy a harckocsikat támogató tüzérségnek a harckocsikhoz hasonló mozgás- és manőverezőképességgel kellett rendelkeznie. E célra legjobban az önjáró lövegek feleltek meg.

A páncélos csapatok tüzérségénél különösen elsőrendű fontosságú volt a gyors mozgás és a manőverezés, amit az amerikai hadseregek kivételével — tekintve, hogy gépvontatásúvá szervezték tüzérségüket — másoknak kevésbé sikerült teljes mértékben megvalósítani.

A német páncéloshadosztályok szervezésével kapcsolatban Eddy Bauer „Der Panzerkrieg” című műve második kötetének 4—5. oldalán írja: „Az lett volna az ideális, ha a páncéloshadosztály tüzérezredének mindhárom tüzérsztyályát önjáróvá tették volna. De a körülmények ezt nem mindig tették lehetővé...” (A páncélos magasabbegységek szervezését tüzérségi eszközök vonatkozásában az 1. és a 2. számú melléklet szemlélteti).

A szovjet harckocsihadtestek tüzérsége még 1945-ben sem volt teljes mértékben önjáró. A kis űrméretűek mind gépvontatásúak voltak. A harckocsicsapatok 1943 végéig nem is rendelkeztek önjáró tüzérséggel.

A szovjet harckocsihadtestek 1942-ben — az aknavetőket nem számolva — még elég gyenge tüzérségi tüzérvél, összesen 20 db táborig löveggel rendelkeztek. 1945-ben azonban már 99 löveg és 8 sorozatvető volt az állományukban. Lényegében 1944-től kezdve tüzérségi tüzérvélben már mind fokozottabb mértékben felülmúlta a háborúban részt vevő államok páncéloshadosztályait.

Az amerikai és a francia páncéloshadosztályokban 54—54 db, a németekében 1940-ben 36, majd a későbbiekben 42—48 db löveg volt. A hadműveleti területre elvonult 1. magyar páncéloshadosztály lövegmennyisége állománytábla szerint 24 db,¹⁰ a 2. páncéloshadosztályé azonban már 33 db volt.¹¹

Harckocsihadsereg, mint hadműveleti magasabbegység, csak a szovjet és német haderőben honosodott meg. Szervezetszerű tüzérséggel azonban csak a szovjet harckocsihadseregek rendelkeztek. A német páncéloshadsereget az adott esetekben a fővezérség látta el tüzércsapatokkal.

A harckocsihadseregekhez 1943-ban, a két páncéltörő és két légvédelmi tüzérezred mellé, két aknavető és két önjáró tüzérezredet szerveztek.¹²

A fővezérségközvetlen tüzércsapatok szervezésének változatai

A tüzérség hatalmas arzenálját képezték a fővezérségközvetlen tüzércsapatok. A különböző típusú és rendeltetésű lövegek következtében mindenféle szélsőséges szervezési forma — önálló ütegtől tüzerhadtestig bezárólag — előfordult.

Már az első világháborúban is kialakultak a nagy tüzértömegek, melyek nagy részét a fővezérség tartalékába osztották be. A fejlettebb országokban, mint például Franciaországban is, a fővezérség tüzértartaléka elérte az össztüzérség 46⁰/₀-át, Németországban pedig a 40⁰/₀-ot.¹³ Az elmaradottabb országokban, mint például Oroszországban, az arány csak 12,4⁰/₀ volt.¹⁴

10 *Gindert Károly*: Az 1. páncéloshadosztály harcai a 2. magyar hadsereg doni hídfőcsatájában 1942. július—október. HK 1961. 2. sz., 460—463. o.

11 *Tóth Sándor*: i. m. HK 1958. 3—4. sz., 85. o.

12 A hadművészet története. ZMKA 1965. 2. k., 2. rész, 154. o.

13 *Sz A. Krasznoporcev*: i. m. 31. o.

14 *F. Szamszonov*: Artyillerija v osnovnih vidah boja (Korpusz, divizija, polk). Moszkva, 1940. 49. o.

A szovjet főparancsnokság tábori tüzértartalékában történt változások a Nagy Honvédő Háború első időszakában

Mikor	Tüzérezredek mennyisége						Tűzeszközök mennyisége az ezrekben						
	n. á. ezred	tar. ezred	pet. ezred	av. ezred	sv. ezred	tüzér- ezred össz.	av.	lövegek				sv.	%- ban
								45 mm	76 mm	122 mm és afelett	össz- sze- sen		
1941. VI. 22.	15	64	20	11	—	110	528	—	960	3070	4030	—	100
1941. XII. 1.	101*	58	58	14	24	255	582	382	1016	3712	5110	584	133
1942. V. 1.	177	149	122	63	72	583	1516	198	2604	5750	8552	1720	250
1942. XI. 15.	199	196	240	83	138	856	2296	1494	3960	7203	12657	2592**	439

* Az éles különbség abból adódik, hogy a lövészhadtestek felszámolásakor az épségben maradt hadtestközvetlen tüzérezredek a főparancsnokság tüzértartalékába mentek át, továbbá abból, hogy a 107, 122 és 152 mm-es tüzérezredeknel az ütegek lövegmennyisége az állománytáblában levő 4 helyett csak 2 volt. (K. Malanyin: Razvitie organizacionnüh form szuhoputnüh vojszk v Velikoj Otyecsesztvennoj Vojne. VIZS. 1967. 8. sz. 31. o.)

** A 2592 sorozatvetőn kívül még 4560 db M-30-as kilövőkeret is volt.

A tüzértartalékok szervezése az első világháborúban alapvetően önálló ütegtől dandárig terjedt.

A fővezérség tüzértartaléka a két háború közötti időben a korszerű hadseregekben az össztüzérség 20—25⁰/₀-át érte el,¹⁵ a Szovjetunióban csak 5⁰/₀-a volt,¹⁶ ami a háború kitörésekor nem kevés problémát okozott a szovjet hadvezetésnek.

A főparancsnoksági tüzértartalék sürgős képzése miatt kellett az összefegyvernemi egységek és magasabbegységek tüzérségének szervezését 1941. július közepén megbontani.

A Nagy Honvédő Háború első időszakában a szovjet főparancsnokság tábori tüzértartalékában beállott változást az 570. oldalon közölt táblázat szemlélteti.¹⁷

Az egységes vezetés gyakorlati megvalósítására a tüzérezredek egy részét 1942 nyarán tüzérhadosztályokba szervezték, melyeknek állományába kezdetben 168, majd decemberben 248 db löveg tartozott.¹⁸

Tekintve, hogy a tüzérhadosztályok szervezésének szükségességét az 1942—1943-as téli támadó hadműveletek teljes mértékben igazolták, azok mennyiségét tovább növelték. A németek előkészített védelmének leküzdése hatalmas mennyiségű tüzérség összpontosítását követelte. Ennek érdekében a szovjet hadvezetés 1943. áprilisában, az önálló áttörő tüzérhadosztályokkal egy időben, három hadosztályból álló (két áttörő tüzér- és egy sorozatvető hadosztály, összesen 712 löveg és 864 db M—30-as kilövőkeret) áttörő tüzérhadtesteket hozott létre.

A németek védelmének kiépítettsége megkövetelte, hogy az áttörő tüzérhadosztályok tüzeszközei 70⁰/₀-ban meredek röppályával rendelkező tarackokból és aknavetőkből álljanak. Az ellenség fokozódó ellenállása, védelmi építményeinek szilárdsága szükségessé tette, hogy az önálló tarackos tüzérezredek nagy teljesítményű, 203 mm-es tarackos dandárrá (24 db tarack) szervezzék át. Ugyanekkor hoztak létre nehéz tarackos dandárt, melynek állományába 32 db 152 mm-es tarack tartozott. Különlegesen nagy teljesítményű — 280, valamint 305 mm-es — önálló osztályokat is szerveztek.¹⁹ 1944-ben az áttörő tüzérhadosztályba az eddigi hat dandár mellé — 48 db 160 mm-es vetővel — egy ak-

¹⁵ Sz. N. Bjalkovszkij: Obscsaja taktika. Tom pervij. Osznovi obscssevojszkovovo boja. Moszkva, 1940. 64. o.

¹⁶ P. Kurocskin: Szovjetszkie szuhoputnie vojszka v Velikoj Otyeacsesztvennoj Vojne. VM, 1965. 5. sz., 43. o.

¹⁷ Szamszonov: i. m. 55. o.

¹⁸ P. A. Kurocskin: Obscssevojszkovaja armija v nasztupenyii. Moszkva, 1966. 207. o.; N. Dissenko: Isztoricseszkaja roj KPSzSz v szozdanyii voennoekonomicseszkoivo mogyuesesztva SzSzSzR. Voennó-isztoricseszki Zszurnal (a továbbiakban — VIZS) 1967. 8. sz., 34—38. o.; N. N. Zsdanov: Ogynevoj scsiti Leningrada. Moszkva, 1965. 84., 87., 235. o.; Wolf Keilig: Das Deutsche Heer 1939—1945. Bonn, 1956. I. k. 11/129., 15/54., II. k. 112—9. o.; Hans Höhn: Feuerkraft der Aggressoren zur Entwicklung der Artillerie in den Landstreitkräften des Deutschen. Militarismus von 1935—bis 1960. 53., 70., 71. o.; A Nagy Honvédő Háború története 1941—1945. I. k. Budapest, 1964. 429. o.; 1941—1945. III. k. Budapest, 1965. 177—178. o.; Kunozfalusy Jenő: A nehéztüzérség időszerű kérdései. (Tervezet): Organizacija, vooruzsenyje i taktika pehotnoj divizii francuszkoj armii 1951. 25. o.; Hans Höhn: i. m. 58. o.; Csima János: i. m. HM Központi Irattár. Budapest, 1961. 1., 7., 102. sz. vázlatai.; Kurt Passow: Die Organisation und Bewaffung der französischen Artillerie im Kriege. Der Schweizer Artillerist, 1939. 12., 165. o.; Leonhard: Die Kampfweise der französischen Artillerie und Rückschlüsse für die eigene Artillerie. Artilleristische Rundschau, 1939. 10. sz. 507. o.; K. Malanyin: Razvityie organizacionnih form szuhoputnih vojszk v Velikoj Otyeacsesztvennoj Vojne. VIZS 1967. 8. sz., 31—34.; o. A hadművészet története. ZMKA Budapest, 1965. II. k. II. rész, 153. o. A tankönyv és K. Malanyin: i. m. között némi eltérés van a szervezésben a lövegmennyiséget illetően. K. Malanyin tanulmányát vettem alapul; Az USA tábori tüzérség szervezése, fegyverzete és harcászata. MNVK 1955. 8. 18—19. o. Tájköziató az Egyesült Államok haderejéről és hadipotenciájáról HM IV. csf. Budapest, 1950. 102., 114. o.

¹⁹ 1942. október—novemberben tizenegy tüzérhadosztályt, egyenként 168—168 löveggel, még ugyanezen év decemberében újabb tizenhat hadosztályt, de már 278—278 löveggel és aknavetővel. A hadművészet története. ZMKA Budapest, 1965. II. k. II. rész. 153. o.

1943-ban az áttörő tüzérhadosztályokban 6—6 dandár volt, állományukba összesen 356 löveg és aknavető tartozott. K. Malanyin: i. m. 35—36. o.

navetődandárt is létrehozta. Ezáltal a tüzérhadosztály löveg- és aknavetőmennyisége 404 db-ra növekedett, melynek 83%-a meredek röppályával rendelkező harceszköz volt.²⁰

A szovjet hadseregben — más hadseregekhez hasonlóan — a főparancsnok-ság tüzértartalékába nagy mennyiségű sorozatvető tüzérség is tartozott.

1941 őszén egymás után állították fel a sorozatvető ezredeket, melyek vezetésére a fővezérségnél speciális parancsnokságot, a harcoló frontokhoz megerősítésként adott sorozatvetők irányítására pedig hadműveleti csoportot hoztak létre.

A második világháború harmadik időszakában tovább fejlődött a sorozatvető csapatok szervezése is. 1942 utolsó hónapjaiban az M—30-asokból dandárokat, továbbá négy M—13-as ezredből és két M—30-as dandárból vegyes típusú sorozatvető hadosztályokat szerveztek. Ilyen típusú hadosztály egy tűzcsapásban 3840 db lövedéket volt képes kilőni, melynek össz súlya 230 tonna volt.

A vegyes típusú hadosztályok vezetése, éppen különböző fegyverzetük és reaktív lövedékeik miatt, bonyolult volt és nem felelt meg a korszerű követelményeknek. Ezért 1943 elején az egyneműekből — például három 4—4 osztályos M—30-as dandárból — új sorozatvető hadosztályokat szerveztek.²¹ A hadosztályban 864 db M—30-as kilövőkeret volt és egy osztálynál 3456 lövedéket továbbított a megadott területre 320 tonna súlyban.

1943 végére tehát a szovjet hadseregnél már kialakultak a sorozatvető csapatok szervezési típusai, melyek a Nagy Honvédő Háború folyamán a továbbiakban lényegesen nem változtak. A második világháborúban hadban álló felek a 4. sz. melléklet szerinti szervezésű sorozatvető csapatokat hozták létre.²²

A szovjet hadsereg a második világháború harmadik időszakának végén már 504 sorozatvető osztállyal rendelkezett. Ez a mennyiség a háború befejezéséig még tovább növekedett.²³ Ugyanakkor a német hadvezetés csak kb. 150—170 ilyen osztályt tudott felállítani.²⁴

20 K. Malanyin: i. m. 37. o. Az áttörő tüzérhadosztály szervezésében 1943-tól 1945-ig beállt alapvető változások:

A dandárok típusonkénti megnevezése	Löveg és aknavető	
	1943-ban	1944—45-ben
76 mm-es könnyű ágyús dd.	72	48
122 mm-es tarackos dd.	84	84
152 mm-es nehéz tarackos dd.	32	32
152 mm-es ágyús dd.	36	—
203 mm-es tarackos dd.	24	24
120 mm-es aknavető dd.	108	108
160 mm-es aknavető dd.	—	32
BM 31—12 sorozatvető dd.	—	36
	Összesen:	356
		364

21 A dandárok osztályaiban 3—3 üteg, egy osztályban 72 kilövőkeret volt, mellyel egy tűzcsapásban 282 db lövedéket lehetett kilőni. A dandár összetétele 1152 rakétával súlyban több mint 106 tonnát tett ki. A korábbi szervezéssel összehasonlítva a hadosztály lövedékmennyisége darabszámban ugyan 384 db-bal kevesebb lett (3840 volt), de lövedéksúlyban 90 tonnával növekedett.; I. Prohorkov és V. Truszov: Reaktivnaja artyillerija v Velikoj Otyecsjeszvennoj Vojne VIZS 1966. 1. sz., 8. o.

22 I. Prohorkov és V. Truszov: i. m. 1—8. o.; Soldat und Technik, 1964. 2. sz.; Rudolf Luser: Die deutschen Waffen und Geheimwaffen des 2. Weltkrieges und ihre Weiterentwicklung. München, 1958. 148—152. o.; H. Höhn: i. m. 74—75. o.; Nitzschke: Die deutsche Werfertruppe 1939—1945. Wehrwissenschaftliche Rundschau, 1954. 9. sz., 426—431. o.; Csima János: i. m. uo. VI. fejt. 384. sz.; Artyillerijszkij Zsurnal, 1949. 10. sz., 55—56. o.; U. S. Rocket Ordnance Development and Use in World War II. Released by the Joint Board on Scientific Information Policy for Office of Scientific Research and Development. Ward Department, Navy Department; A. G. Ploetz: Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939—1945. 506. o.

23 A szovjet hadseregben 1943 végén 504 sorozatvető osztály volt. Ezek típus szerint a következőképpen oszlottak meg: M-8-as 54 osztály=11%, M-13-as 318 osztály=63%, M-31-es 132 osztály = 26%. A szovjet hadsereg 504 sorozatvető osztálya 7 hadosztályba, 13 dandárba, 115 ezredbe, 38 önálló osztályba volt szervezve. I. Prohorkov és V. Truszov: i. m. 9. o.

24 A német hadvezetés a háború második felében egyes adatok szerint 20 sorozatvető dandárral és több önálló osztállyal rendelkezett. Egy dandárban öt osztály és két üteg volt, ezt hat osztálynak lehet számítani, 20-szor 6=120 osztály. Ezen kívül az önálló osztályok száma is elérhet a 50-et. Itt kell számolni a szövetséges csapatokhoz adott sorozatvető osztályokkal is. H. Höhn: i. m. 74—75. o.

Néhány hadbanálló fél sorozatvető csapatainak szervezése a második világháborúban

Ország megnevezése	Szervezés éve és hónapja	Létrehozott sorozatvető csapatok								Harcigép		Lövedékek mennyisége össztűznél db	
		had- osz- tály	dandár		ezred		osztály		üteg		típusa		mennyi- ség db
			ön- álló	köte- lék- ben levő	ön- álló	köte- lék- ben levő	ön- álló	köte- lék- ben levő	ön- álló	köte- lék- ben levő			
Szovjetunió	1941. VII.										BM-13	5	80
	1941. IX.										BM-13	4	64
	1941. VIII.						3		9		BM-8	36	576
							3			9	BM-13	36	576
	1942. VI.									3	M-20 M-30	96 keret	384
	1942. XI.					?		?		?	M-30	?	700 (kb.)
	1942. XI—XII.			2 M-30		4 M-13		?		?	M-13 M-30	?	3840
	1943. I—II.			3				12		36	M-30	854 keret	3456
1943. I—III.							4		12	M-30 M-31	288 keret	1152	
Németország	1935—1940.								3		M-35	12	12
	1942.					1		2	1		M-42		384
						1		3	1		M-42		324
	1941.									3	M-41	12	72
1942.									3	M-42	12	120	
Anglia	1943.									3	„Land- Mattress”	18	384
USA	1942.									3	T-34	12	720
	1945.									4	T-66	48	576
	1943.									3	T-36	36	868
Magyarország	1943.									3	43M*	18	108

* Magyarországon nevezték 43M-nek.

A fővezérségközvetlenekhez tartozott az önjáró tüzérség jelentős része, melyet 1943-ban önálló osztályokba és ezredkebe szerveztek. 1944 első felében a páncéltörő tüzérdandárhoz — manőverezésének fokozására és nem kis mértékben tüzérségi támogatás céljára — egy 85 mm-es önjáró ezredet szerveztek. Ezzel egyidőben hozták létre az első önjáró tüzérdandárokat is,²⁵ melyeket a nagy támadó hadműveletek idejére alárendeltek a frontoknak.

Ugyancsak 1944-ben jelentek meg a 100 mm-es önjáró ezredke, melyeknek tüzereje, hatásossága és manőverezésképesége minden elképzelést felülmúlt.

Az önjáró tüzérségnél az alapvető harci kötelék az ezred volt, amely legjobban megfelelt a követelményeknek.

A szovjet hadsereg fővezérségi tüzértartaléka a háború végére elérte az össztüzérség 50%-át.²⁶ Fejlődésének nagyságát akkor lehet értékelni, ha figyelembe vesszük, hogy a háború kirobbanásakor az össztüzérség mennyiségének mindössze csak 5%-át képezte.

1945-ben a fővezérség 1480 tüzérezredének több mint 60%-a tíz tüzérhadtest, százöt tüzérhadosztály és nyolcvanöt tüzérdandár állományába tartozott.²⁷

A német fővezérségközvetlen tüzérséghez a háború kezdetén, az első világháború tapasztalatai alapján, különböző típusú, általában háromüteges gépesített tüzérosztályok, tüzérezredek, nehéz vasúti útegek és különleges tüzértörzsek tartoztak.²⁸ Egy-egy különleges tüzértörzs több önálló tüzérosztályt volt képes vezetni.

A német fővezérségnek a háború előtt lényegében nem volt nagy mennyiségű közvetlen tüzércsapata. Abból indultak ki, hogy a villámháborúban a harcokocsik hatalmas lökő- és tüzereje, valamint a légierő széles körű, tömeges alkalmazása mellett nagyjából elegendő lesz a hadtesttüzérség is.

A nyugat-európai tapasztalatok alapján azonban fokozták e tüzércsapatok mennyiségét: már az 1942-es év is nagy mennyiségű tüzérség igénybevételét követelte. Ezért hatalmas mértékben és ütemben fejlesztették a fővezérségközvetlen tüzérséget.

A német hadvezetés, szovjet tapasztalatok alapján, 1943-ban megkezdte a tüzérhadosztályok és dandárok szervezését. Egyes páncélos hadosztályokat, mint például a 18. páncélos hadosztályt, 1943-ban három tábort tüzérezreddel, egy légvédelmi tüzérosztállyal és egy felderítő zászlóaljjal — állományában összesen 114 tábort löveggel — tüzérhadosztállyá szervezett.²⁹

A német hadvezetés 1944 elején nemcsak a hadseregközvetlen önálló tüzérezredek mennyiségét növelte,³⁰ hanem ugyanezen év őszén tizenhárom különböző típusú, úgynevezett „népi tüzérhadtestet” is (Volks-Artillerie-Korps) szer-

25 Az önjáró tüzérdandárok szervezésébe 1944-ben 60 db Szu-76-os löveg és 5 db T-70-es könnyű harcokocsit tartozott. *K. Malanyin*: i. m. 38. o.

26 *Sz. Varenkov*: Iz opita bojevovo ispolzovanyija artyillerii vo Vtoroj Mirovoj Vojne. VIZS 1961. 1. sz., 71. o.; *P. Kurocskin*: i. m. VIZS 1965. 5. sz., 43. o.

27 *I. Pavlovskij*: Szuhoputnie vojszka szovjetszkih voorszennih szil. VIZS 1967. 11. sz., 31. o.

28 A német fővezérség közvetlen tüzérség a mozgósítás előtt a következő tüzércsapatokból állt: 35 gépesített nehéz tüzérosztály, 19 nehéz vasúti tüzérúteg, 2 gépesített tüzérezred, 2 tüzérparancsnoki törzs, 14 különleges törzs a gépesített tüzérezredek részére, 3 különleges törzs a nehéz gépesített tüzérezredek részére. *H. Höhn*: i. m. 54. o.

29 *P. Curti*: Az átkarolás és áttörés c. művének 221. oldalán a tüzérhadosztály lövegállományát 148 db-ban adja meg és azt állítja, hogy az teljesen gépesített és terepjáró volt. Ezzel szemben *W. Görlietz*: A második világháború 1939-1945. c. művének 2. kötetében a 212. oldalon azt írja, hogy két tüzérezrede és egy gyalogezrede volt a tüzérhadosztálynak, továbbá, hogy a szovjet tüzérhadosztállyal ellentétben az lövontatású volt. *Wolf Kellig*nek kell hitelt adni, mert könyve kizárólag a szervezéssel foglalkoztak, míg a többi szerző csak a hadiesemények menetében említi a szervezést.

H. Höhn: i. m. 70. o.; *Wolf Kellig*: Das deutsche Heer 1939-1945. 11/129. o.; *Eddy Bauer*: i. m. 5. o. (Idézett művének 5. oldalán a 18. tüzérhadosztály össz lövegmennyiségét 99 darabban adja meg. Ezzel kapcsolatban is *W. Kellig* véleményét lehet inkább elfogadni.)

30 *H. Höhn*: i. m. 71. o.

vezett.³¹ Ezek lövegmennyisége általában 100—110 különböző típusú és űrméretű löveg, valamint néhány db sorozatvető volt. A német hadvezetés ilyen tüzér-magasabbegységekkel erősítette meg a legfontosabb irányokban harctevékenységet folytató csapatokat, melyekkel állandóan hadműveleti szintű manőverezéseket hajtott végre.

A német hadvezetés a hagyományos tábori tüzércsapatokhoz hasonlóan kialakította az önjáró tüzér-magasabbegységek szervezését is. 1944. februártól 54 önjáró dandárral és számos önjáró tüzérosztállyal rendelkezett.³²

A német hadvezetés, a szovjetekhez hasonlóan, a sorozatvető (1942-ig „ködvető”) csapatokat a fővezérségközvetlen tüzérséghez szervezte. 1942-ben megkezdte a két 15 cm-es osztályból, egy páncélos vetőütegből és egy 21 cm-es osztályból álló közepes, az egy 15 cm-es, két 30 cm-es vetőosztályból és egy páncélos vetőütegből álló nehéz vetőezred, valamint a két ezredből álló (egy közepes és egy nehéz) vetődandár szervezés kialakítását. Egy ilyen dandár 384 db 15 cm-es, 324 db 30 cm-es, azaz összesen 708 vetőcsővel rendelkezett. Egy közepes vetőezred 5 másodpercen belül 476 lövedékkel 6000, a nehéz ezred pedig 10 000 kg robbanóanyagot volt képes a célterületre juttatni. Például kilenc közepes vetőüteggel leadott egyetlen ösztűz 81 nehéz tábori tarackos üteg ösztűzének felelt meg.³³

A német hadsereg a háború végére 15 vetődandárral rendelkezett.³⁴ A németeknél, a szovjetekhez hasonlóan, elég nagy mennyiségben voltak kilövőkeretekkel felszerelt osztályok is. A kereteknek és a lőszernek a tüzelőállásba szállítása és tüzeléshez való előkészítése sok időt igényelt. Egy ilyen dandár ösztűz lövésének előkészítéséhez 8—10 órára volt szükség. A dandár egyetlen ösztűzzel 42 hektár területen hektáronként 18 reaktív lövedéksűrűséget tudott biztosítani, ami megfelelt a támpontok lefogásához, vagy részleges rombolásához megkövetelt normáknak.³⁵

Az USA hadseregében az általános (fővezérségközvetlen) tüzértartalék magá-

31 Uő. i. m. 71. oldalán 12 népi tüzérhadtestet említ, Wolf Keilig: i. m. I. köt. 112/9—12. oldalán 13 tüzérhadtest szervezetét közli. A népi tüzérhadtestek szervezésének két változata volt.

Az egyik változat:

1 osztály 105 mm-es tarack	= 18 löveg
1 osztály 75 mm-es ágyú	= 18 löveg
1 osztály 122 mm-es tarack	= 8 löveg
1 osztály 100 mm-es ágyú	= 8 löveg
1 osztály 170 mm-es ágyú	= 4 löveg
1 osztály 210 mm-es mozsár	= 8 löveg
1 osztály 155 mm-es ágyú	= 8 löveg

Osszesen: 72 löveg

A másik változat:

1 osztály 150 mm-es sorozatvető	= 18 kilövő
2 ezred 105 mm-es tarack	= 72 löveg
1 osztály 100 mm-es ágyú	= 8 löveg
1 osztály 75 mm-es ágyú	= 18 löveg
1 ezred 122 mm-es tarack	= 24 löveg
1 osztály 150 mm-es ágyú	= 8 löveg

Osszesen: 148 löveg

(Az összesítések: Wolf Keilig: i. m. I. k. 11/219. o.

32 Wolf Keilig: i. m. II/169—11/172. o.; A Nagy Honvédő Háború története 1941—1945. Budapest, 1966. 4. k. 119. o.

33 A. Buchner: „Nebelwerfer” Schwerpunktwaaffe des Zweiten Weltkrieges, Vorläufer unserer heutigen Raketenartillerie. Soldat und Technik, 1964. 2. sz., 81—83. o.

34 H. Höhn: i. m. 71. oldalán 12 vetődandárt közöl, annnyival rendelkezett volna a német hadvezetés. Wolf Keilig idézett művében, 112/14—112/17. oldalakon, 15 dandárt ad meg.

35 Egy támpont lefogásához, vagy részleges rombolásához hektáronként 20—30 tüzérségi gránátot számoltak. J. Prohorkov és V. Truszov: i. m. 11. o.

ban foglalta mindazokat a tüzérosztályokat és tábori tüzércsoportokat,³⁶ melyek nem tartoztak szervezetszerűen a hadosztályokhoz. Az általános tüzértartalékokat képező tüzércsapatok a fővezérség, hadszíntérparancsnok, vagy hadseregcsoport-parancsnok alárendeltségében voltak. Ezekből erősítették meg a tábori hadseregeket. Állományába különböző típusú és űrméretű tábori tüzér és sorozatvető osztályokat szerveztek. Osztályszervezésnél nagyobb kötelék, a tüzércsoporton kívül, nem volt. A tüzércsoportokba általában 2—6 különböző típusú és űrméretű osztály tartozhatott.

Az amerikai hadseregben a sorozatvető csapatok — melyek osztályokba voltak szervezve —, szintén a felső vezetéshez tartoztak. Egy osztályba 3 űteget, a 24 csövesből 36, a 60 csövesből 12 kilövőt szerveztek. Egy háromüteges osztály 11 másodperc alatt 865, illetve 720 lövést tudott leadni.³⁷

Az angol hadseregben, tekintve, hogy a hadsereggközvetlen tüzérség a német és amerikai tábori hadsereghez viszonyítva jelentősen több volt, a fővezérségközvetlenek mennyisége nem érte el sem a német, sem az amerikai szintet. Állományába különböző típusú és űrméretű tábori tüzérezredek és sorozatvető osztályok tartoztak. 1940-ben a Mark típusú sorozatvetőket ezredekbe szervezték, 1941. áprilisától azonban már csak osztály-kötelégeket hoztak létre, ami általánossá is vált. Az osztályba rendszerint 3 űteg (18 kilövő) tartozott, amely egy sortűzzel 128 reaktív lövedéket lőtt ki.³⁸

A francia hadsereg fővezérségközvetlen tüzérsége 12 löveges önálló nehéz osztályokból és 36 löveges különböző típusú ezredekből állt.

A Horthy-hadseregnek nemcsak a csapat-, hanem a fővezérségközvetlen tüzérsége is gyenge volt. Fejlődésének lassúságára jellemző, hogy 1937-ben 92,5 tüzérűtege volt, ez a mennyiség 1941-ig is csak 131-re emelkedett.³⁹ Nem érte el tehát a békehadrendben előirányzott 142 űteget. Igen lassú volt a gépesítés üteme is: a gépvontatás 15⁰/₀-ról mindössze 21⁰/₀-ra növekedett és a további években sem mutatkozott számottevő fejlődés.

A fővezérségközvetlen tüzérség 1940-ben mindössze tíz osztályból (34 űteg) állt.⁴⁰ Állományába 1942-től a németektől kapott néhány sorozatvető osztály, 1943 végétől pedig néhány önjáró („Zrínyi”) tüzérosztály tartozott.⁴¹

A tüzércsapatok szervezése a második világháborúban magas szintet ért el. A tüzércsapatokhoz különböző speciális alegységek (felderítő, repülő, időmérő, megfigyelő, bemérő, helyesbítő stb.) is tartoztak és ez döntő módon hozzájárult a tűzkészség gyors eléréséhez, vagyis a csapatok folyamatos, szünet nélküli támogatásának gyakorlati megvalósításához. Ez pedig lehetővé tette a mély hadművelet (harc) elméletének gyakorlati megvalósítását.

Az első világháborút követő időben a tüzérség szervezésében két alapvető változást figyelhetünk meg: az egyiket a csapattüzérségen belül, a másikat pedig a fővezérségközvetlen tüzérségnél.

36 A tábori tüzércsoport az USA-ban szervezési fogalom is, amely a csoportparancsnokságból, a törzstűtegből és 2—6 tüzérosztályból állt, ezek lehettek egyneműek, vagy különböző típusúak és űrméretűek. Harci alkalmazás esetén a hadosztályok, vagy hadtestek alárendeltségébe került tábori tüzércsoportok tüzérosztályai ideiglenesen elvonhatók voltak a csoportparancsnokságtól és más tábori tüzérparancsnokság alárendeltségébe is kerülhettek. Ilyen esetekben a tábori tüzércsoport parancsnoksága a hadtest, vagy a hadosztály tüzérparancsnok törzsét egészítette ki. (Az USA tábori tüzérség szervezése, fegyverzete és harcászata. MNVK 1955. u. o.) Tájékoztató az Egyesült Államok haderejéről és hadipotenciáljáról. HM IV. csf. Budapest, 1950. 102., 114. o.

37 Razvityie vooruzsenija. Artyillerijszkij Zsurnal, 1949. 10. sz., 55—56. o.

38 A. G. Ploetz: i. m. 506. o.

39 Tóth Sándor: i. m. HK 1961. 2. sz., 516. o.; uő: i. m. HK 1958. 3—4. sz., 77. o.

40 Csima János: i. m. 74. o., 17. sz. vázlat.

41 Emlékeztető a tűzfegyverek és harceszközök alkalmazásához. Budapest, 1944. 127—132. o.

A két világháború között alapvető változások a csapattüzérség szervezésében történtek, vagyis jelentős mennyiségű tüzérségi eszközt kaptak a gyalog- (lövész) századok, zászlóaljok és ezredek.

A másik döntő szervezési változás — bár érintette a csapattüzérséget is — a fővezérségközvetlen tüzérség állományában ment végbe, éspedig hadműveleti szinten: a második világháborúban ugyanis nagy tüzér-magasabbegységeket, tüzérhadosztályokat, tüzérhadtesteket hoztak létre, melyek gyors hadműveleti — sőt hadászati — manővereket hajtottak végre az egyik hadászati irányból a másikba. Továbbá, a nagy tömegű tüzérség alkalmazása, az ellenség pusztításában meghatározó szerepet játszott, ezért a légierő és a harckocsiseregtek mellett, hadműveleti tényezővé vált. Különösen vonatkozik ez a szovjet hadsereg tüzérségére, amely 1942-ben a tüzérségi támogatásról — a tüzérség helyének és szerepének megfelelően — tüzérségi támadásra tért át, amely tartalmában is különbözött az előbbitől.

Йожеф Санати

ИЗМЕНЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ И РАЗВИТИЕ ВОЙСК ПОЛЕВОЙ АРТИЛЛЕРИИ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ

Резюме

В первой части статьи дается анализ изменений организации войсковой артиллерии, во второй части — артиллерийских войск, подчиненных главному командованию.

В первой части статьи автор показывает, что осуществление на практике теории глубокой операции (боя) требовало повышенной самостоятельности общевойсковых подразделений, поэтому по сравнению с первой мировой войной в большей мере были необходимы артиллерийские средства, непосредственно им приданные. На основании этого, по сравнению с первой мировой войной, было увеличено количество минометов и орудий стрелковых (пехотных) батальонов. Мощность артиллерии стрелковых (пехотных) дивизий по сравнению с первой мировой войной к концу войны возросла на 30—50%.

Воюющие стороны уже в значительной мере достигли организации артиллерии корпусного подчинения, что отчасти зависело и от того, какой была организация общевойсковой (полевой) артиллерии армейского подчинения. За исключением английской армии везде имелась артиллерия корпусного подчинения, необходимость которой подтвердил и опыт войны. Мощность общей артиллерии корпусного подчинения — не считая артиллерии батальонов и полков, — по сравнению с первой мировой войной, возросла, как правило, на 50—90 орудий.

На организацию общевойсковой (полевой) артиллерии корпусного подчинения также влиял состав артиллерии непосредственного корпусного подчинения. В Советском Союзе, например, лишь в 1943 году была сформирована корпусная артиллерия, причины чего рассматриваются в настоящей статье.

В ходе войны одной из решающих проблем было значительное повышение мобильности артиллерии. Несмотря на то, что в интересах этого были приложены большие усилия, армиям не всех государств удалось в полной мере моторизовать свою артиллерию.

Во второй части статьи дается анализ артиллерийских войск, непосредственно приданных главному командованию, получивших самое большое развитие. В Советском Союзе, например, количество артиллерийских войск, непосредственно подчиненных главному командованию, в начале войны составляло 5% всей артиллерии, затем в ходе войны оно бурно нарастало и достигло 50% всей артиллерии.

Военное руководство Советского Союза осознало возможности, кроющиеся в массивной артиллерии, и форсированными темпами формировало артиллерийские дивизии, корпуса и войска реактивной артиллерии. С артиллерийскими соединения-

ми проводились маневры гигантских масштабов, они перебрасывались с одного оперативного направления на другое, более того, даже и на стратегические направления.

Советская артиллерия представляла собой огромную силу, наряду с авиацией и танковыми войсками, она сыграла решающую роль в уничтожении противника, в результате чего стала оперативным фактором.

Советское военное руководство в огромных масштабах развивало и отлично оправдавшие себя войска реактивной артиллерии, которые применялись в различных организациях (в звене дивизиона, полка, бригады, дивизии).

Немецкое военное руководство по примеру Советского Союза приложило большие усилия в целях организации артиллерийских соединений и создало также так называемые народные артиллерийские корпуса и артиллерийские дивизии, но они по своей организации, особенно в отношении количества снарядов, стояли далеко позади от организации артиллерийских войск Советской Армии.

Американское военное руководство не создало организации соединений артиллерии, аналогичную советской. В американской армии в основном были артиллерийские дивизионы, которые могли входить в организацию артиллерийской группы. Их реактивные установки, как правило, применялись в организации дивизионов. В статье подробно рассматриваются причины этого.

József Szanati

VERÄNDERUNGEN IN DER ORGANISATION DER FELDARTILLERIE UND IHRE ENTWICKLUNG IM ZWEITEN WELTKRIEG

Resümee

Im ersten Teil der Studie werden die eingetretenen organisatorischen Veränderungen der Truppenartillerie, im zweiten Teil jene der oberkommandounmittelbaren Artillerietruppen analysiert.

Die praktische Verwirklichung der Theorie der tiefgestaffelten Kriegsoperationen (des Kampfes) erforderte eine erhöhte Selbständigkeit der niedrigeren Formationen der Waffengattungen; deshalb wurde es notwendig, ihnen organisch unmittelbar zugehörige Artilleriemittel in grösserem Maßstab zu schaffen als im ersten Weltkrieg. Auf dieser Grundlage wurde die Menge der Minenwerfer und Geschütze der Schützen- (Infanterie-) Bataillone und der Infanterieregimenter dem ersten Weltkrieg gegenüber erhöht. Die Menge der Artillerie der Schützen- (Infanterie-) Divisionen nahm bis Ende des Krieges dem ersten Weltkrieg gegenüber um 30—50% zu.

Die Organisierung der korpsunmittelbaren Artillerie war schon bedeutend verschieden, was teilweise auch davon abhängig war, wie die armeeunmittelbare Feldartillerie organisiert wurde. Mit Ausnahme der englischen Armee gab es überall eine korpsunmittelbare Artillerie, deren Notwendigkeit auch durch die Praxis des Krieges bestätigt wurde. Die Menge der gesamten Artillerie eines Korps — die Artillerie der Bataillone und der Regimenter nicht miteingerechnet — ist dem ersten Weltkrieg gegenüber im allgemeinen um 50—90 Geschütze angestiegen.

Die Organisation der armeeunmittelbaren Feldartillerie wurde ebenfalls durch den Stand der korpsunmittelbaren Artillerie beeinflusst. In der Sowjetunion wurden z. B. erst 1943 eine armeeunmittelbare Artillerie geschaffen, die diesbezüglichen Gründe enthält die Studie.

Im Laufe der Krieges wurde die bedeutende Steigerung der Beweglichkeit der Artillerie zu einen entscheidenden Problem. Obzwar in dieser Richtung große Anstrengungen gemacht wurden, gelang es nicht den Armeen aller Staaten ihre Artillerie in vollem Maße zu motorisieren.

Der zweite Teil der Studie befaßt sich mit den die größte Entwicklung erreichenden oberkommandounmittelbaren Artillerietruppen. In der Sowjetunion z. B. betrug die Menge der oberkommandounmittelbaren Artillerietruppen bei Ausbruch des Krieges 5% der gesamten Artillerie, nahm dann im Laufe des Krieges rapid zu und erreichte 50% gesamten Artillerie.

Die sowjetische Kriegsführung erkannte, welche Möglichkeiten eine massierte Artillerie bietet und organisierte stürmisch Artilleriedivisionen, Artilleriekorps und Raketenwerfertruppen. Mit den höheren Einheiten der Artillerie wurden mächtige Manöver aus einer Operationsrichtung in die andere, ja auch in strategische Richtungen ausgeführt.

Die sowjetische Artillerie bildete eine so mächtige Kraft, daß ihr bei der Vernichtung des Gegners, beim Durchbruch seiner Verteidigung neben der Luftwaffe und den Panzertruppen eine bestimmende Rolle zukam; sie ist solcherart zu einem strategischen Faktor geworden.

Die sowjetische Kriegsführung hat auch die sich vorzüglich bewährten Raketenwerfertruppen in großem Maße entwickelt, die in verschiedenen Einteilungen (Abteilung, Regiment, Brigade, Division) angewendet wurden.

Die deutsche Kriegsführung hat auf Grund des sowjetischen Beispiels große Anstrengungen zur Organisation höherer Artillerieeinheiten gemacht und hat auch sogenannte Volksartilleriekorps und Volksartilleriedivisionen zustande gebracht, die aber organisatorisch, besonders die Anzahl der Geschütze betreffend weit hinter der Organisation der Artillerietruppen der Sowjetarmee zurückblieben.

Die amerikanische Kriegsführung hat keine den sowjetischen ähnliche höhere Artillerieeinheiten geschaffen. Bei ihnen gab es grundlegend Artillerieabteilungen, die Artilleriegruppen zugehören konnten. Ihre Raketenwerfer haben sie im allgemeinen in Abteilungen organisiert. Die Gründe werden in der Studie eingehend analysiert.